

NARKOTIKASAGER

AF H. KALLEHAUGE

De følgende bemærkninger, som vel rettelig burde hedde en praktikers syn på narkotikasagernes behandling, er blevet til som manuskript til et foredrag, der blev holdt ved årsmødet d. 29/11 1982 i Dansk Kriminalistforening. På baggrund af den aktuelle debat, som narkotikasagerne har givet anledning til, har jeg valgt at koncentrere mig om retssikkerhedsaspektet. Der vil i det følgende ikke fremkomme retsdogmatiske betragtninger af nogen betydning, men derimod nogle mere retspolitiske vurderinger af retssikkerhedsmæssig art.

Målsætningen og de overordnede principper for vores strafferetspleje er naturligvis væsentlig, men herom hersker der næppe nogen større uenighed. Hvem vil i fuldt alvor anfægte in dubio pro reo-grundsætningen eller bestride, at justitsmord for enhver pris skal undgås, søge inkvisitorisk strafferetspleje indført, eller gå ind for at afskaffe offentlighed, mundtlighed og bevisumiddelbarhed ved behandlingen af straffesager? Det er først, når disse principper skal stå deres prøve i praksis, at vandene skiller.

Inden jeg går over til at berøre nogle af de enkeltspørgsmål, som forekommer mig væsentlige, er det måske værd at overveje, hvad det er, der gør netop narkotikasagerne til brændpunktet i den retspolitiske debat. Er der noget i narkotikasagerne, som ikke forekommer i andre straffesager?

Det er der stort set ikke, men det, der er opsigtsvækkende er vel, at vi indenfor de sidste 10–15 år har fået et stort antal vanskelige sager af en tidligere ukendt art. Vi har i disse sager efterforskningsproblemer, der ellers kun har været kendt i efterretningssager. Vi har bandekriminalitet, som vi ellers kun har mødt i smuglersager og i nogle få tilfælde af organiseret tyveri og hæleri. Vi har internationale forgreninger, som er mere omfattende end i valutasager og sager om våbenhandel.

Fængslings- og isolationsproblemerne forøges af de særlige vanskeligheder, efterforskningen er forbundet med, og der er i så godt som alle narkotikasager betydelige bevisproblemer, fordi vi næsten aldrig har sædvanlige anmeldere og gode vidner, men politistikkere, agenter, anonyme vidner, frygtsumme vidner og vidner, der er strafafsonere, eller som i hvert fald selv tilhører narkomiljøet. Vi har meget ofte flere tiltalte i narkotikasager, skiftende forklaringer, ingen tilståelser, normalt kun indiciebeviser og mange udlændinge med deraf følgende tolkeproblemer.

Det er dette sammentræf af hver for sig velkendte problemer, som gør narkotikasagerne til noget særligt. Narkotikasagerne er en heksekedel af problemer, som vi skal løse og sørge for at afvikle uden, at der med nogen føje kan tales om hekseprocesser. Det er blot det, der er tale om. Vi skal som rettens tjenere – som anklager, forsvarer og dommer – hver løse vores opgave, og af dette samspil skal der opstå god retspleje og retssikkerhed, også i narkotikasager.

Jeg skal herefter gå over til at beskæftige mig med nogle enkeltspørgsmål, som forekommer mig at være særlig aktuelle i narkotikasager. Jeg vil i det følgende komme ind på efterforskning, fængsling og isolation, anklageskriftets indhold og bevisbedømmelse.

1. Efterforskning

Her vover jeg mig uden videre ind på et område, som jeg savner næsten enhver forudsætning for at udtale mig om. Spørgsmålet er imidlertid så vigtigt, at jeg ikke blot kan lade det ligge. Bortset fra kriminalpolitifolk, og de anklagere, der selv har ledet efterforskningsopgaver, er der ikke nogen, der ved noget om efterforskning, kunne man hævde. Det er f. s. v. rigtigt. Det vi andre kender til efterforskning, er alene det, vi har oplevet og lært ved at få serveret efterforskningsresultater. I reglen solidt og godt arbejde, ikke synderlig fantasifuldt, og det skal det nok heller ikke være, i hvert fald ikke for fantasifuldt, men undertiden også mangelfuld efterforskning og i sjældne tilfælde direkte dårligt arbejde. Jeg skal kun sige noget om den meget, meget lille del af efterforskningsresultaterne, som er uacceptable set fra rettens side. Det, der ikke er særlig godt arbejde, det der mangler det, der ikke er oplyst, det kommer jo tiltalte til gode som bevistvivl og usikkerhed. Det tager forsvarerne sig af. Det er ikke dér problemet ligger. Vanskelighederne opstår ved anvendelsen af de ekstraordinære metoder, hvor retten skal drage grænsen imellem det, der er lovligt, og det der ikke kan accepteres, enten fordi der er tale om beviser tilvejebragt ved uretmæssige, evt. ligefrem strafbare handlinger fra politiets side, eller fordi der er tale om et retsmiddel, som man af andre grunde ikke vil godkende som et led i en anstændig efterforskning.

Tortur er forbudt, allerede fordi vold i sig selv er strafbar. Ingen form for tvang eller trusler må anvendes, jfr. rpl. § 750 og § 752 stk. 3 og 4. Afhøringer må ikke forlænges alene for at opnå en tilståelse, og urigtige foregivender eller løfter må heller ikke benyttes af politiet.

Anholdelse, fængsling og isolation er lovreguleret, og det gælder også ransagning, beslaglæggelse og telefonaflytning, som kun kan foregå under

de i loven fastsatte betingelser og i henhold til retskendelse, jfr. rpl. kap. 72, 73 og 74, §§ 782–807.

Interessen knytter sig her, som så mange andre steder navnlig til det, der ikke er lovreguleret.

A. Agents provocateurs

Agents provocateurs-problematikken er i og for sig et udmærket eksempel¹⁾. Brugen af denne utraditionelle form for efterforskning startede ikke med et lovgivningsinitiativ eller en folketingsbeslutning og næppe heller med en resolution fra Justitsministeren. Det sidste kan jeg ikke vide, men meget tyder på, at det var på et langt lavere niveau, man besluttede sig for at prøve sig lidt frem. I eet tilfælde endda med så megen tøven, at man søgte at skjule hvad, der var foregået ved at udfærdige, hvad man meget venligt kan betegne som en misvisende politirapport. Der kom en debat i Ugeskrift for Retsvæsen i 1976–1979 om spørgsmålet, men der kom ikke nogen officiel stillingtagen hverken fra Justitsministeriets eller fra Rigsadvokatens side. Metoden blev brugt i nogle sager, og domstolene tog som sædvanligt ikke stilling til andet og mere end det, der var strengt nødvendig i hver enkelt sag, som var til pådømmelse. Vi fik dermed ikke en principiel afklaring, men nogle domme, der kun viser, at således som metoden blev anvendt i disse sager, ville domstolene ikke frifinde tiltalte ved at nægte at godtage det bevis, som var fremkaldt ved hjælp af en provokatør.

Da hverken domstolene, teorien eller Justitsministeriet har vist evne eller vilje til at få lovligheden af selve metoden og dens begrænsninger afklaret, er der blevet fremsat lovforslag fra et oppositionspartis side, men heller ikke det har givet noget resultat²⁾.

Dette forløb er nok ganske karakteristisk. Der er betydelige meningsforskelle, og det er klart, at Justitsministeriet har det i sin magt at løse spørgsmålet. Det kan Højesteret naturligvis også, men her vil selve sagen i vidt omfang være bestemmende for, hvad Højesteret kommer til at tage stilling til. Men Justitsministeriet har åbenbart ikke fundet det opportunt at skabe yderligere afklaring.

Jeg vil ikke hermed uden videre gå ind for en lovregulering, selvom dette naturligvis er en mulighed, men blot pege på, at der her foreligger et veldefineret problem af en vis praktisk betydning, som man fra ministeriets side har ønsket at holde sig fri af, hvilket efter min mening er en unødigt komplikation af retsplejeloven i narkotikasager. Lad os få en stillingtagen til, om politiet skal kunne anvende metoden og i bekræftende fald under hvilke betingelser. Afklaringen kunne evt. komme i form af en instruks til

politiet, medmindre den mulighed nu er forpasset, fordi der har været fremsat lovforslag om spørgsmålet. Det man navnlig skal sikre sig er, at der ikke sker provokationer, hvor nogen provokeres til andet og mere end det de plejer at gøre – at den lille pusher ikke ved et godt tilbud løftes helt ud af niveau og bliver gjort til en storforhandler, og at bevisførelse herom, bl. a. ved afhøring af agenten kan finde sted indenretligt³).

Jeg har i mine afsluttende bemærkninger i Ugeskrift for Retsvæsen 1979 B s. 28–30 peget på, at forsvarerne, når de kommer ud for sager, hvor provokatør er anvendt, bør gøre brug af reglen i rpl. § 746 stk. 1, hvorefter »retten afgør tvistigheder om lovligheden af politiets efterforskningskridt.« Retten må efter begæring fra forsvareren i en kendelse tage stilling til om metoden er korrekt anvendt og til forsvarrets krav om afhøring af agenten. I et sådant forberedende retsmøde kan agenten om fornødent afhøres for lukkede døre og uden at tiltalte behøver at være til stede, jfr. § 748 stk. 5, når hensynet til sagens opklaring undtagelsesvis gør en sådan fremgangsmåde påkrævet, ligesom forsvareren efter omstændighederne af retten kan få meddelt pålæg om ikke at oplyse agentens navn til tiltalte. Agentens forklaring gengivet i retsbogen kan dokumenteres under en senere domsforhandling.

Retten kendelse afsagt i henhold til § 746 stk. 1 kan påkæres, da den ikke er afsagt under domsforhandling, jfr. rpl. § 968 stk. 1 og 2, hvorved dette vigtige bevisproblem vil kunne foreligge endeligt afklaret inden domsforhandlingerne påbegyndes. Afsiges kendelse herom derimod under domsforhandlingen, og går kendelsen ikke ud på, at domsforhandlingen skal udsættes, kan kendelsen ikke påkæres. Retten kommer derved, på domsforhandlingsstadiet til at vælge imellem enten at afskære sig selv fra et bevis, som ankeinstansen evt. vil vælge at høre, eller at gennemføre bevisførelse, som ankeinstansen ikke ville have tilladt. Det svarer til at skulle vælge imellem pest og kolera, og det kan man som bekendt ikke.

B. *Illegale beviser*

Et beslægtet problem opstår, hvis et bevis tilvejebringes på ulovlig vis. Det kan f. eks. dreje sig om, at politiet glemmer at få forlænget en telefonaflytning men lytter videre og får en afgørende oplysning på båndet efter, at fristen i telefonaflytningskendelsen er udløbet, eller at politiet undlader at gøre sigtede bekendt med, at han ikke er pligtig at udtale sig ved afhøring til politirapport, jfr. rpl. § 752 stk. 1. Der kan også tænkes tilfælde, hvor der er tale om egentlig ulovlig virksomhed fra politiets side f. eks. et mordvåben, der er fundet under ulovlig ransagning eller en mellem-form,

hvor politiet under efterforskning rettet mod mistanke om narkotikahandel under telefonaflytning konstaterer, at den mistænkte ikke er heroinforhandler, men alfons, jfr. straffelovens § 229, som ikke er omfattet af rpl. § 787, hvor tilladelse til telefonaflytning ikke kunne være givet, hvis den rigtige sigtelse var blevet rejst.

Vi har ikke her i landet nogen tradition for en alt eller intet holdning, hvor domstolene enten nægter at tage ethvert hensyn til et ukorrekt eller ulovligt tilvejebragt bevismiddel⁴⁾, eller konsekvent ser bort fra alle uregelmæssigheder fra politiets side og admitterer et hvilket som helst bevis uanset hvordan, det er kommet i stand. Vi er dog nok mere tilbøjelige til det sidste end det første. Der skal meget til, før en dansk domstol vil nægte at acceptere et vigtigt omend ukorrekt tilvejebragt bevis i en mordsag eller en narkotikasag⁵⁾.

Man kan sige, at det er udtryk for, at domstolene ikke er formalister, men pragmatisk tager stilling til spørgsmålet efter nøje overvejelse i hver enkelt sag. Det lyder ihvertfald kønt, men det er svært at forsvare, at det illegale bevis, som man ville afvise at acceptere i en politisag eller mindre hælerisag ikke også må afvises i sager af større vigtighed. Det kommer let til at tage sig ud som om, man kun holder fanen højt og lufter de pæne principper, når det kan ske uden væsentlige omkostninger. Men også her gælder det for forsvarerne om at få problemet afklaret ved en kendelse afsagt forud for domsforhandlingen. Jo nærmere en dommer er ved selve pådømmelsen jo mere nysgerrig bliver han og risikerer i denne forbindelse i tilsvarende grad at blive mindre principfast. Under kæremål vil appelretten være så fjernt fra sin egen potentielle pådømmelse, at retten vil se mere fordomsfrit på spørgsmålet om evt. at nægte at admittere beviset.

Så længe retten tror på, at der er tale om fejl og forsømmelser, som politiet har begået af vanvare og uagtsomhed, vil retten formentlig være relativt lydhør over for anklagemyndigheden, men tror retten først, at der er tale om bevidste overtrædelser, hvor politifolk har spekuleret i, hvad der kan opnås ved regelbrud, vil reaktionen fra domstolens side blive den modsatte. Af præventive grunde vil retten da søge at håndhæve princippet om, at forbrydelser ikke må kunne betale sig. Hvis domstolens reaktion mere generelt ændres på dette område, vil det formentlig være udtryk for, at domstolene er ved at tabe troen på, at vi har et hæderligt og troværdigt politikorps.

En konkret vurdering af normbrud fra politiets side og en domstolsreaktion, som ikke primært er bestemt af normbruddets art og omfang, men nok så meget af i hvilken sag det er begået, er i virkeligheden udtryk for, at hensigten helliger midlet, i hvert fald i visse sager. Hvis man følger denne

linie løber man en risiko for gradvis at gå over til et retssystem, hvor grundloven kun gælder om søndagen⁶). Anders Bratholm har i en artikel »Politiet og legalitetsprincippet«, Festskrift til Hurwitz, s. 87–111 bl. a. s. 108 sagt: »Normbruddene (fra politiets side) må ses i sammenheng med den utbredte tilbøyelighet til å overtre lovregler, når gode subjektive grunner for dette antas å foreligge og risikoen for negative sanksjoner samtidig er liten eller helt fraværende.«

Og det er jo netop den situation enhver kriminalpolitimand befinder sig i hver dag. Der er stort set ingen kontrol, han har det hæderligste motiv af verden, – effektiv efterforskning og opklaring af alvorlig kriminalitet f. eks. narkotikasager – og hans overordnede vil vise sig tolerante, så længe hans opklaringsprocent er høj. Skulle et normbrud endelig komme i retten, vil dommeren også starte med at se på, at der jo netop er handlet i den bedste hensigt, hvorfor der bør fares med lempe og ikke overreageres.

Det er opskriften på, hvordan domstolene med den bedste samvittighed af verden lader politiet regulere sig selv, lige indtil overskridelserne bliver så manifeste, at politiet er uhjælpelig kompromitteret, og en skarp domstolsreaktion er uundgåelig. De hoveder, der i den forbindelse måtte komme til at rulle, er i virkeligheden uskyldige. De, der bliver taget i en sådan situation, behøver ikke at have gjort andet og mere, eller evt. kun lidt mere, end det alle andre er sluppet godt fra i årevis.

Selvom opinionen nok umiddelbart er meret interesseret i effektiv kriminalitetsbekæmpelse end i, at reglerne overholdes, som Bratholm har udtrykt det⁷), bør dette ikke kunne medføre, at politiet gør sig til normbryder, dækker over det og ender med at blive anset for at være korrupt.

C. To Højesteretskendelser

Vi har på det seneste fået to højesteretsafgørelser inden for narkotikaområdet, som trækker nogle efterforskningslinier op:

U. 1982. 337 H.K.K.

Det drejede sig en tiltalt, der i overensstemmelse med sin egen tilståelse var blevet idømt 5 måneders fængsel for indsmugling af 4,6 kg hash. Tiltalte havde under sagen forklaret, at han kun var kurér. Da ankefristen i hans egen sag var udløbet, krævede anklagemyndigheden ham indenretligt afhørt og pålagt, nu under vidnetvang, at oplyse navn og adresse på den, han havde rejst for, hvilket han nægtede angiveligt af frygt for repressalier. Medens Vestre Landsret ville fritage ham for at afgive en sådan vidneforklaring – da en sådan pligt blev anset for uførenelig med de rettigheder,

som retsplejeloven har tillagt den sigtede – fastslog Højesteret, at vidnetvang, herunder hensættelse i forvaring i op til 6 mdr., pfr. rpl. § 178 stk. 1 nr. 5, godt kan anvendes i denne situation.

Afgørelsen er f. s. v. rigtig som de formelle betingelser for vidneafhøring af en domfældt er til stede, når hans egen sag er afgjort ved endelig dom, jfr. også U. 1975. 14 H., men det er ikke ensbetydende med, at det også er rigtigt hver gang at administrere vidnetvang med fuld styrke over for domfældte, når politiet antager, at domfældte besidder viden, som er af efterforskningsmæssig betydning. Ud over de gode grunde, som Vestre Landsret anførte i sin kendelse⁸⁾, må man da ikke se bort fra, at dette tvangsmiddel kun kan anvendes over for de domfældte, som afgiver ufikse forklaringer, og som ikke har fået så strenge straffe, at 6 måneder fra eller til ikke spiller den store rolle. Er man først idømt 4–5 års fængsel har en trussel om 6 måneder mere næppe nogen større effekt. Vidnetvang har iøvrigt heller ikke nogen virkning over for dem, der er virkelig bange for repressalier.

Jeg vil ikke håbe, at denne afgørelse danner skole. Anklagemyndigheden bør reservere dette tvangsmiddel til helt ekstraordinære tilfælde, hvor det er af afgørende vigtighed at opnå en forklaring, og domstolene bør udøve et fornuftigt skøn i hvert enkelt tilfælde.

U. 1982. 1027 H.K.K.

Danske domstole skulle her for første gang tage stilling til en aftale om tiltalefracfald betinget af, at en sigtet afgav uforbeholden forklaring i retten om egen og andres kriminalitet. En såkaldt »Plea Agreement« var d. 20/5 1982 blevet indgået imellem anklagemyndigheden og en i U.S.A fængslet mand F., som havde haft en central placering i en større narkotikasag, i hvilken der foreløbig var rejst sigtelser imod 6 arrestanter her i landet. Byretten og Østre Landsret gav mod forsvarernes protest anklagemyndigheden medhold i, at F. godt kunne afhøres indenretligt, da hans forklaring måtte anses for at være af afgørende betydning, selvom han havde fået tilsagn om, at strafforfølgning her i landet ville blive opgivet, udleveringsbegæring ville blive trukket tilbage og enhver retsforfølgning vedrørende narkotikakriminalitet, der lå forud forud for en bestemt dato ikke ville blive iværksat, hvis han afgav »fuldstændige, sandfærdige og nøjagtige oplysninger og udsagn«. Forsættelig tilsidesættelse af denne aftale eller anden misligholdelse fra hans side ville derimod medføre, at aftalen blev ugyldig, og at anklagemyndigheden kunne iværksætte strafforfølgning. Østre Landsret fremhævede, at selvom F. havde en åbenbar interesse i at forklare, som han tidligere havde gjort det over for dansk politi under afhøringer gennemført

i U.S.A., fandtes anklagemyndigheden ikke at burde være afskåret fra under domsforhandlingen at foretage afhøring af F., hvis forklaring ville være underkastet de almindelige regler om bevisbedømmelse. Højesteret tiltrådte, at F. måtte antages at have en åbenbar interesse i at gentage sin tidligere forklaring, men under hensyn til de omstændigheder hvorunder den var tilvejebragt fandt Højesteret det, uanset sagens omfang og karakter betænkeligt at tillade den begærede vidneførelse.

Østre Landsrets afgørelse er helt tydeligt præget af et ønske om ikke på forhånd at udelukke et bevismiddel, men med det sædvanlige forbehold om, at retten ikke herved har taget stilling til, om dette bevismiddel har nogen værdi. Medens det er en fornuftig fremgangsmåde at følge, når det drejer sig om sædvanlige d. v. s. legitime beviser, gælder dette netop ikke om bevismidler om hvis tilblivelse og baggrund, der hersker en sådan tvivl, at retten evt. slet ikke bør kende den. Det svarer til det, der sker, når retten beslutter at se bort fra en med urette fremsat insinuation eller defamerende oplysning om et vidne. Skaden er uoprettelig sket i det øjeblik, ordene blev sagt, og vil siden evt. kunne påvirke rettens vurdering. Der er i så fald helt klart tale om et falsk lod i *Justitia's* vægtskål, fordi en afgørelse ikke kan begrundes hverken helt eller delvis ved henvisning til en sådan oplysning. Da det er umuligt efterfølgende at påvise om og evt. i hvilket omfang den slags falske lodder kan have haft betydning for en dommers vurdering, kan man kun sikre sig herimod ved på forhånd at søge at udelukke den form for mulig påvirkning. Det er glædeligt, at Højesteret fik sat en stopper for danske anklageres forsøg med *plea bargaining*, inden de kom for godt igang⁹⁾. Den belastning, som en sådan praksis utvivlsomt ville være blevet for retssystemet, ville have været en alt for høj pris at betale for nogle beviser af meget tvivlsom værdi.

2. *Fængsling og isolation*

Hele fængslingsproblematikken er også et centralt spørgsmål ved behandlingen af narkotikasager, men jeg skal begrænse mig til at markere nogle synspunkter.

A. *Fængsling*

Om fængslingsreglerne er det svært at tilbageholde et dybt suk over, at reformen fra 1978 på grundlag af betænkningen fra 1974¹⁰⁾ ikke fik gjort op med modsætningsforholdet mellem det berettigede ønske om bedre begrundelser og det begrundelsestema, der blev valgt. Selvom det blev sagt meget tydeligt dengang, ikke mindst fra rigsadvokat Lindegaards side, gentog man

i retsplejeloven, blot med lidt ændrede ord, de tre gamle prognosevurderinger som fængslingsgrunde – bestemte grunde til at antage jfr. rpl. § 762:

- nr. 1, at han unddrager sig forfølgningen eller fuldbyrdelsen – flugtrisiko,
- nr. 2, at han vil begå ny lovovertrædelse, som kan medføre fængsling – gentagelsesrisiko,
- nr. 3, at han vil vanskeliggøre forfølgningen i sagen ved at fjerne spor, eller advare eller påvirke andre – kollusionsrisiko.

Det er og bliver verdens mest umulige begrundelsestema. Det er svært at komme med en forudsigelse om andres fremtidige, påregnelige adfærd, men at angive bestemte grunde for den opfattelse, man har herom er da endnu sværere. Det er ikke desto mindre den opgave, Folketinget har pålagt domstolene, og den søger vi så at løse efter bedste evne. Gode løsninger på umulige opgaver er faktisk sjældne. Det kan næppe komme bag på nogen.

Hvis man vil kritisere det nuværende begrundelsesniveau, må man – ihukommende de vanskeligheder som selve temaet giver – skyde på landsretterne. Byretterne giver de begrundelser, som landsretterne stiller krav om, hverken mere eller mindre.

Jeg skal villigt indrømme, at noget større fremskridt i retning af bedre og mere konkrete fængslingsbegrundelser har vi ikke fået. Der er efter min mening kun een måde at få dette på, og det er ved at få skilt alle de banale typetilfælde ud. Det kan man gøre ved at indføre nogle klare objektive fængslingsgrunde, som dækker netop sådanne tilfælde, jfr. Lindegaards forslag i betænkning om anholdelse og varetægt s. 29–30 og s. 115–117. Det vil naturligvis kræve, at domstolene er særlig opmærksomme på reglen i § 762 stk. 3 om, at varetægtsfængsling aldrig må stå i misforhold til den forstyrrelse af sigtedes forhold, sagens betydning og den retsfølge, der kan ventes idømt, og at domstolene heller ikke anvender varetægtsfængsling, hvis øjemedet med fængslingen kan opnås ved mindre indgribende foranstaltninger, jfr. rpl. § 765.

Fordelen ved at få udskilt en større gruppe af lidet tvivlsomme tilfælde skulle være, at kravene til begrundelsespligten – både m. h. t. kvalitet og omfang – i de øvrige sager da med fuld føje kunne og burde skærpes.

Som forholdene er nu, smitter de i praksis noget lapidariske og næsten intetsigende begrundelser i de oplagte fængslingstilfælde af på de mindre klare afgørelser, hvilket giver en tendens til en art laveste mindstemål som norm, og det er selvsagt ikke godt nok i de tvivlsomme sager.

Uden lovgivningsmagts hjælp får vi ikke ændret ret meget ved dette, men da man nu alligevel skal til at se på isolationsspørgsmålet, er det måske ikke helt urealistisk at opfordre lovgivningsmagten til også at se på fængs-

lingsgrundene. Inden Folketinget giver sig til at kritisere domstolenes fængslingspraksis og de begrundelser vi giver, bør man i hvert fald tænke igennem endnu engang hvad det egentlig er, man har sat os til at begrunde.

Man må også erindre, at den helt afgørende beslutning om en person skal forblive på fri fod eller evt. frihedsberøves skal træffes på straffeprocessens allerførste indenretlige stadium, hvor sigtelsen er helt ny, efterforskningen lige startet og forsvareren kun har haft begrænset tid til at gennemgå sagen med sin klient. Indgrebets omfang og intensitet står i modsætning til det processtadium, hvorpå afgørelsen træffes. Enten skal der løslades – med fare for at hele efterforskningen er spildt – eller også skal man fængsle, eller evt. opretholde anholdelsen. I narkotikasagerne er det normalt ikke så svært, når man pågriber en person med 1 kg heroin i kufferten eller med 100 kg hash skjult i en ekstra benzintank på lastbilen. Det er noget vanskeliggere, når narkotika findes skjult f. eks. i en lejlighed eller i et hus, hvor der bor en flerhed af personer. Er alle beboerne med i handelen med f. eks. heroin? Hvad med evt. gæster, som er til stede under anholdelsesaktionen, er det købere, mellemhandlere eller helt uskyldige personer, som blot er på besøg? Navnlig i de tilfælde, hvor der ikke er tale om en veltilrettelagt politiaktion kan det være vanskeligt at skille bukkene fra fårene. Det gælder f. eks. ved mere tilfældige opdagelser og i sager, hvor en igangværende efterforskning afbrydes i utide på grund af en ikke påregnet anholdelse i udlandet, i en anden politikreds eller politiafdeling. Meget kortvarig fængsling eller opretholdt anholdelse kan i visse tilfælde være nødvendig over for bipersoner, indtil yderligere efterforskning kan fastslå, om der er en sådan begrundet mistanke, at varetægtsfængsling af vedkommende skal ske på lige fod med andre i samme sag.

B. Isolation

Isolation i medfør af rpl. § 770 stk. 3, jfr. § 762 stk. 3 vil af anklagemyndigheden blive krævet i så godt som alle narkotikasager i hvert fald i starten, og i en række større og helt store sager vil isolationskravet blive opretholdt helt til den bitre ende undertiden endog under en evt. anke. Uden narkotikasager ville antallet af isolerede falde drastisk, både det totale antal isolerede og antallet af virkelig langvarigt isolerede ville være et helt andet¹¹).

Der isoleres kun, når øjemedet med varetægtsfængslingen ellers ikke kan opnås, og det kan kun være tilfældet ved fængsling i henhold til § 762 stk. 1 nr. 3, kollusionsarrest, men det er ikke uden videre tilfældet ved enhver fængsling i henhold til denne bestemmelse. Retten kan bestemme isolation,

men skal ikke gøre det. Før 1/10 1978 lå kompetencen hos politiet med en mulighed for efterfølgende domstolskontrol, men da retsplejelovens nugældende regler om varetægtsfængsling trådte ikraft, overgik kompetancen til retten. Dette var ment som et fremskridt, men spørgsmålet er, om det også blev det i praksis.

Domstolskontrol er naturligvis set fra en retssikkerhedsmæssig synsvinkel et gode. Det der er det bedste vi kan præstere i den retning.

For at domstolskontrol kan fungere kræves ud over uafhængige domstole – og det har vi – navnlig to ligestillede parter og tilstrækkelig tid. Opfylder man ikke disse betingelser, så får man heller ikke den ægte vare.

Under grundlovsforhøret ved forsvareren lidt, anklageren det hele og retten absolut ingenting. Dertil kommer, at der arbejdes under tidspres. Vi har altså to ulige parter og begrænset tid. Det er ugunstige vilkår for udøvelse af domstolskontrol. Man har alligevel valgt at henskyde beslutningen til retten, men danske dommere er ikke undersøgelsesdommere, som man kender det i kontinentale retssystemer. En undersøgelsesdommer kender virkelig sagen til bunds, for det er ham, der leder efterforskningen, men til gengæld indeholder hans afgørelse ikke det samme element af kontrol, som de afgørelser, der træffes af en uden for stående dommer.

Det er efter min mening værd at overveje navnlig følgende ændringer vedrørende isolationsreglerne og praksis:

- a. Første beslutning om isolation må ikke gælde for noget længere tidsrum end 7 dage.
- b. Fastsæt en øvre grænse i tid for isolation f. eks. 3 mdr., men evt. med hjemmel for i helt ekstraordinære tilfælde at forlænge denne periode, når sagens art og omfang i særlig grad taler derfor.
- c. Giv dobbelt fradrag i afsoning for det antal dage, en arrestant har været isoleret.
- d. Sørg for at opruste isolationsafsnittene med bygninger og personale således at de aktiverende tilbud, der gives de fængslede, er af en sådan art, at psykiske skadevirkninger af isolationen udelukkes eller i hvert fald begrænses i en sådan grad, at man ikke med nogen føje kan påstå, at der er tale om krænkelse af menneskerettighederne.

ad a. Første isolationsbeslutning bør højst gælde i 7 dage. Når en anklager i dag kræver isolation, ser dommeren strengt på anklageren og beder om en begrundelse og får så at vide, koster mangler, spor er ikke sikret, medgeringsmænd eftersøges, vidner er ikke afhørt, kort sagt at igangværende efterforskning vil blive umuliggjort, hvis der kolluderes. Og det er jo rigtigt. Hvis der kolluderes, så sker der noget, som ikke bør forekomme, men

hvor stor risikoen herfor egentlig er, er svært at påvise, navnlig i grundlovsforhøret.

Når politiet derimod har haft 7 dage, kan man med føje spørge, hvad er det mere præcist, der ikke er nået indtil nu? Hvad er det der mangler, hvilke vidner, hvilke medgerningsmænd, hvilke spor og koster? Er den redegørelse anklageren herefter giver ikke god nok, bør der ikke isoleres yderligere. Redegørelsen bør afgives skriftligt senest dagen før, fristen udløber, ledsaget af alle politirapporter således, at forsvareren og dommeren har læst dette materiale inden retsmødet. Det vil give langt større præcision i de anbringender, anklager og forsvarer vil komme med, og dermed lette rettens afgørelse og navnlig højne kvaliteten af isolationskendelserne, fordi beslutningsgrundlaget bliver bedre. Lovgivningsmagten bør også overveje, om man ikke kan angive nogle retningslinier for, i hvilke grupper af tilfælde der bør isoleres, eller hvilke hensyn der navnlig bør lægges vægt på i rettens afgørelse.

ad b. Isolation besluttet efter de første 7 dage efter fornyet og mere indgående prøvelse af retten og skal som i dag normalt gælde for de samme tidsrum, som de for hvilke, der fængsles, d. v. s. for højst 4 uger ad gangen, jfr. rpl. § 767.

Isolation skal som alt overvejende hovedregel ikke kunne opretholdes i mere end højst 3 måneder.

Isolation – ikke isolation er et typeeksempel på, at vi engang imellem retspolitisk er tvunget til at vælge imellem inkommensurable størrelser eller i hvert fald afveje dem over for hinandne, og det kan man selvfølgelig heller ikke gøre rent logisk. Hvad er det mest væsentlige hensyn, det humane, respekten for individet og dets integritet eller hensynet til samfundet og dets borgeres krav på retsbeskyttelse gennem effektiv kriminalitetsbekæmpelse og en høj opklaringsprocent. Begge hensyn er særdeles vægtige og hver for sig så værdifulde, at der ikke er nogen, som ikke står tøvende over for denne afvejning eller afbalancering.

Hvis isolationstiden skal nedbringes, hvilket mange ønsker og meget tyder da også på, at der er behov for dette, må det være de langvarige isolationer, vi navnlig skal tage fat på. Da det har vist sig, at domstolene ikke har kunnet løse problemet, synes en løsning kun at kunne komme fra lovgivningsmagten. En normal grænse ved 3 mdr. kan begrundes med, at det er et spørgsmål, hvor meget der opklares yderligere, når varetægtsfængsling har bestået i 3 mdr. Det må være dette hensyn, der er afgørende, for den lidelse, som isolation utvivlsomt påfører arrestanterne, kan ikke motiveres med andet end tvingende efterforskningsgrunde. Vurderet alene ud fra humanitære hensyn burde isolation slet ikke anvendes. Anklagemyndigheden må, hvis

en sådan regel indføres, vælge, om den vil føre sagen igennem, måske i en tilskåret form, medens isolationen består, eller om man vil fortsætte efterforskningen uden isolation, evt. efter at have afhørt en række vidner indenretligt for derigennem at sikre eksisterende bevis.

Der bør muligvis eksistere en undtagelsesregel om adgang til at opretholde isolation i mere end 3 mdr., men en sådan fakultativ forlængelse må i så fald være forbeholdt sjældne undtagelsestilfælde, hvor sagens art, dens alvorlige karakter og særlige omfang i høj grad taler for, at isolation skal opretholdes som f. eks. i alvorlige spionagesager og meget store narkotikasager. Risikoen ved en sådan undtagelsesregel er navnlig, at den kan komme til at spille en større rolle i praksis, end lovgiver havde forestillet sig. *ad c.* Det følger af straffelovens § 86 stk. 1, at den tid tiltalte har været varetægtsfængslet skal fragå i den frihedsstraf, han evt. måtte blive idømt med lige så mange dage som antallet af påbegyndte døgn frihedsberøvelsen har været, uanset om frihedsberøvelsen har været forbundet med isolation.

Alle er formentlig enige om, at ophold i isolation er en alvorlig belastning, og det var vel ikke urimeligt om dette gav sig udslag i en anden form for afkortning i den frihedsstraf, der måtte blive idømt end at lade 1 dags varetægt svare til 1 dags afsoning. Ved fastsættelse af erstatning for uberettiget varetægtsfængsling er det nu fast retspraksis, at der tilkendes en forhøjet erstatning for de dage, hvor den erstatningsberettigede har været isoleret¹²⁾.

Man kan også udtrykke det på den måde, at anklagemyndigheden bør betale et vist vederlag for den fordel, som isolation er for opklaringsmuligheden. Arrestanten, som blot benytter sig af sin lovsikrede ret til ikke at udtale sig eller kun udtale sig forbeholdent over for politiet, bør have en kompensation for den ekstra belastning, det er at blive isoleret i sager, som ifølge anklagemyndigheden endnu er uopklarede, og hvor der er en så velbegrundet risiko for kollusion, at isolation anses for en nødvendig foranstaltning. At fængslingen f. s. v. er selvforskyldt bør ikke spille nogen rolle i denne forbindelse¹³⁾.

ad d. Det værste, der kan ske under et isolationsophold er i virkeligheden, at en varetægtsarrestant viser sig at være så psykisk skrøbelig, at han tager varig skade eller skade i en sådan grad, at han ikke kan varetage sine interesser behørigt under den straffesag, der gennemføres imod ham.

Det er vanskeligt at vurdere omfanget af dette problem, men det kan ikke undgå at gøre indtryk, når mange erfarne forsvarsadvokater samstemmende udtrykker deres bekymring over isolationsskader og protesterer imod den nuværende ordning. Antallet af alvorlige klager er omfattende, og isolation er i enkelte sager så langvarige, at man uden at være psykiater uden videre

kan indse, at det er betænkeligt, hvilket indtryk bestyrkes af lægelige udtalelser¹⁴). Man har fra forsvarerside været inde på, at dansk retspraksis på isolationsområdet strider imod den europæiske menneskerettighedskonvention, jfr. navnlig art. 4 om forbud mod tortur og umenneskelig behandling og straf.

Selvom man anskuer problemet udelukkende fra en snæver retlig synsvinkel, må alle formentlig kunne være enige om, at isolation ikke må føre til, at en tiltalt bliver ude af stand til behørigt at varetage sine interesser under sagen.

Om dette vil ske eller kan ske afhænger af flere faktorer. Det er et spørgsmål om tid, men ikke kun om tid. Sammenhængen er imidlertid klar. Langvarig isolation er der næsten ikke nogen, der kan holde til, kortvarig isolation klarer så godt som alle. Det er også et spørgsmål om psykisk råstyrke, motivation og personlig konstitution. Nogle mennesker kan tåle meget større belastninger end andre. Det gælder også på dette område. Nogen umiddelbar og sikker udpegen af risiko-personer findes imidlertid ikke.

Man ved ikke, hvornår en indsat får isolationsyndromet, men psykiatere kender det, når de ser det. Det kan være mere eller mindre voldsomt, og det kan fortage sig relativt hurtigt eller langsomt. Man kan imidlertid gøre noget ved det, hvis man vil. Man kan opruste isolationsafsnittene radikalt. De bør bygningsmæssigt være langt bedre end cellerne i Vestre Fængsel og i de arresthuse, vi kender i dag. Afdelingerne bør bemandede med flere betjente og en stab af pædagoger, som skal tage sig af hver enkelt flere timer formiddag og eftermiddag. Der skal være så megen menneskekontakt med undervisning, arbejde og gymnastik, at det kan erstatte det kontaktbehov, som mennesker ellers får tilfredsstillet dagen igennem hos familie, venner arbejdskolleger. Det egentlige lægetilsyn med varetægtsarrestanter i Københavns fængsler bør efter min mening ses som et led i sådanne oprustningsforanstaltninger, jfr. Folketingstidende 1981/82 (1. samling) sp. 953.

Al snak om menneskerettigheder er tom snak, hvis man ikke vil betale, hvad det koster at overholde dem. Man kan efter min mening ikke afskaffe isolation og bør heller ikke gøre det, men man bør begrænse dette retsmiddel til et absolut minimum, og i det omfang det da anvendes, administrere isolation på den mest hensynfulde måde over for arrestanterne for at begrænse og helst eliminere de utilsigtede skadevirkninger og dermed sikre, at der ikke kan blive tale om nogen krænkelse af menneskerettighederne.

3. Tiltalerejsning. – Anklageskriftets indhold

Det følger af rpl. § 831 stk. 1 nr. 3, at anklageskriftet bl. a. skal angive forbrydelsens navn, dens kendemærker i henhold til loven og en sådan

angivelse af »tid, sted, genstand, udførelsesmåde samt andre nærmere omstændigheder, som kræves til dets (det strafbare forholds) tilstrækkelige og tydelige betegnelse . . .«.

Det er helt elementært og sædvanligvis da også i orden, men der synes at være en risiko for, at der netop i narkotikasagerne er en tendens til at forsynde sig imod dette krav om præcision af anklagen. Umiddelbart kan det måske virke lidt pedantisk at trække dette frem, men det er virkelig ikke uden betydning. Det er ikke blot et spørgsmål om stil, men om svigtende retsbeskyttelse, hvis diffuse, upræcise anklager breder sig. Jeg har fornylig et et anklageskrift, der ikke angav hvilken form for narkotika og ej heller oplyste hvilket kvantum, der var tale om, men blot beskrev stoffet som euforiserende stof for et vist beløb indført her til landet indenfor en periode, der blev angivet til at være af længere varighed end 1 år.

Det er særdeles betænkeligt, hvis bevistemaet i en straffesag bliver så bredt og løst. Selv om den tiltalte er uskyldig, bliver det i realiteten næsten umuligt at sandsynliggøre, at tiltalen er urigtig. Et alibi kan faktisk ikke forekomme, medmindre man har været indlagt på hospital eller siddet i fængsel i udlandet i hele perioden. Naturligvis smitter den form for løs anklage også af på anklagemyndigheden og pålægger den en særlig tung bevisbyrde. Hvis forsvaret ikke alene vil satse på at opnå en frifindelse på grund af mangler ved det bevis, anklagemyndigheden kan føre, kan forsvaret begære rettens kendelse om afvisning, fordi det strafbare forhold ikke er tilstrækkeligt tydeligt beskrevet, jfr. princippet i rpl. § 842¹⁵).

Der er utvivlsomt en grænse for, hvor ubestemt en anklage må være formuleret, før retten efter begæring eller på eget initiativ bør nægte at tage sagen under påkendelse. Er anklagen meget ubestemt m. h. t. tid, sted, fremgangsmåde og andre ledsagende omstændigheder betager anklagemyndigheden forsvaret enhver reel mulighed for at tilrettelægge et evt. modbevis, hvilket er uforeneligt med forsvarerens ret hertil, jfr. rpl. § 836 og § 837.

4. Domsforhandling og bevisbedømmelse

»The presumption of innocense is proclaimed not only for the rich and prestigious members of the community but also for the lowliest.«

William O. Douglas, U.S. Supreme Court.
The Court Years s. 54.

Bevisbedømmelsen i narkotikasager er vel det punkt, hvor bølgerne er gået højest i debatten her i efteråret. Lad mig derfor indledningsvis slå fast, at der ikke bør være forskel på bevisbedømmelsen i narkotikasager og i andre straffesager. Der bør i alle straffesager stilles krav om, at anklagemyndigheden fører et fuldstændigt og fyldestgørende bevis for den del af

den rejste tiltale, som ikke er erkendt. Domfældelse forudsætter, at der ikke eksisterer nogen rimelig begrundet tvivl om tiltalens rigtighed. Gør der det, skal der på det eller de punkter, hvor dette er tilfældet, ske frifindelse.

Når der er enighed herom, kan man måske undre sig over, at den samme virkelighed opfattes så forskelligt af henholdsvis forsvarerne, anklagemyndigheden og domstolene. Forsvarerne har talt meget om en almindelig slækkelse af beviskravene i narkotikasager, tilsidesættelse af en dubio pro reo-grundsætningen, omvendt bevisbyrde og i visse relationer direkte skyldformodning, hvilket er helt uforeneligt med de krav til retssikkerhed, der bør stilles i et retssamfund. Hvis denne kritik skulle være rigtig, måtte der være indtrådt enten en gradvis nedslidning af domstolenes krav til bevisernes lødighed og styrke eller en bevidst opgivelse af sædvanlig bevisbedømmelse i narkotikasager.

Jeg vil tillade mig at se bort fra den sidstnævnte mulighed. Selvom en enkelt eller enkelte dommere teoretisk set kunne tænkes bevidst at anlægge en anden og lavere bevisstandard i narkotikasager end i andre straffesager, ville dette ikke kunne have udløst en så generel kritik, som den, der faktisk er fremkommet fra forsvarernes side. Tanken om, at der ligefrem skulle eksistere en ikke offentliggjort dommervedtagelse om at dømme hvemsomhelst for hvadsomhelst i narkotikasager, må jeg vel for en sikkerheds skyld hellere dementere.

Tilbage bliver den mulighed, at domstolene gradvis har indladt sig på domfældelser på et stadigt mere tvivlsomt bevisgrundlag, hvorved der er skabt en dårlig bevissædvane af den art, som forsvarerne har kritiseret. Det er et meget vigtigt retssikkerhedsproblem vi står over for, og det er derfor særlig beklageligt, at diskussionen har svært ved at blive tilstrækkelig konkret. Det handler jo dybest set om, hvordan måler man bevisusikkerhed. En generel kritik af den art, som vi hidtil har set, får let uden eksemplifikation blot karakter af negative postulater. De, der har kritiseret domstolenes praksis stærkest, gør det af hensyn til retssikkerheden og for derigennem at kunne bevare respekten for domstolenes arbejde. Det mål er vi fælles om at forfølge. Men hvilket grundlag har kritikerne egentlig for deres angreb?

Det er de naturligvis nærmest til at svare på selv, men de bygger vel, lige som jeg gør det, på de sager de har medvirket i. Det er jo hverken noget solidt eller videnskabeligt grundlag, men det var måske nok værd at forske nærmere i, hvilke beviskrav domstolene stiller til domfældelse i straffesager og herunder, om der er variationer fra sagsområde til sagsområde. Det er jo hidtil blevet fremstillet, som om beviskravene og retssikkerheden er større, d. v. s. er bevaret intakt f. s. v. angår f. eks. berigelseskriminalitet og i voldssager, men ikke i narkotikasager.

Jeg tror, at der findes en helt anden forklaring på dette tilsyneladende paradoks. Skillelinien går ikke imellem narkotikakriminalitet på den ene side og al anden kriminalitet på den anden side, men derimod mellem sager, der bygger på indiciebevis og de straffesager, hvor bevismidlerne er mere manifesterede. Det er imidlertid en kendsgerning, at der kun føres meget få sager vedrørende f. eks. berigelseskriminalitet på rene indicier, hvorimod antallet af narkotikasager, der gennemføres på et sådant grundlag er relativt stort.

Der er bevismæssigt normalt ikke noget vanskeligt i stillingtagen til en narkotikasag, hvor tiltalte er fundet i besiddelse af det kvantum stof, han tiltales for at have indført eller søgt at sælge. Problemerne opstår, når anklagemyndigheden uden sådanne sikre fund eller kun med ringe mængder i form af rester af stof i tom emballage, der evt. end ikke uden videre kan henføres til tiltalte, rejser en sag, hvor tiltalen vedrører indførsel og salg af betydelige kvanta. En sådan tiltale bygger da på en række bevismidler som ransagninger, breve, regnskaber, notater på små lapper og i lommebøger, politiets iagttagelser, telefonaflytning, tiltaltes rejser, hans økonomiske forhold og forklaringer afgivet af tiltalte selv samt af mere eller mindre forbeholdne vidner.

De indicier, retten skal vurdere, er ikke i sig selv anderledes, end indicierne kan være det i f. eks. en mordsag eller en sag om brandstiftelse. Det atypiske består alene i, at nu møder vi ikke kun den form for bevisførsel i nogle få celebre nævningsager, men har dem næsten daglig i vore byretter. Det relevante spørgsmål er derfor ikke, om vi er gode til at behandle narkotikasager, men om vi mere i almindelighed kan leve op til de krav, som indiciebevisførsel stiller til os som anklagere, forsvarere og dommere. Det kan man diskutere, men det kan da heldigvis også gøre noget ved, i modsætning til hvad, der ville være tilfældet, hvis dommerne var begyndt på at holde udsalg i retssikkerhed.

Da jeg ikke har videnskabelige løsninger på narkotikasagernes behandling, skal jeg indskrænke mig til at komme med nogle praktiske anvisninger, som kan være nyttige.

Selvom anklagemyndigheden ikke plejer at benytte sig af sin ret til at forelægge sagen, jfr. rpl. § 868 stk. 1, jfr. § 928 stk. 2, i første instans vil dette utvivlsomt være en fordel i straffesager med en uoverskuelig og kompliceret bevisførsel, og hvor en række af beviskæder, der hver for sig ikke er tilstrækkelige til at begrunde en domfældelse, i forening, ifølge anklagemyndigheden, udgør et fyldestgørende bevis. Forsvareren bør herefter have lejlighed til at foretage sin kontraforelæggelse. Retten har herved fået parternes introduktion til sagen og ved, hvor hovedvægten i bevisførelsen agtes lagt. Det skærper opmærksomheden og gør dommerne bedre til at lytte.

Navnlig for lægdommerne er en sådan forelæggelse af stor værdi. Den juridiske dommer har dog haft mulighed for at læse på sagen. Det har lægdommerne ikke. De kender kun anklageskriftet og bevisfortegnelsen. Det er en yderst nødtørfigt introduktion. Dommere er meget forskellige, og det er derfor også meget forskelligt, hvad vi siger til vore domsmænd, inden vi starter, men jeg røber næppe nogen hemmelighed ved at oplyse, at den introduktion, dommerne kan nå at give domsmændene, før sagen påbegyndes, er så begrænset, at den bestemt ikke overflødiggør en velgennemtænkt forelæggelse fra den anklager, som skal føre sagen, og som derfor bedre end nogen anden ved præcis, hvordan beviserne agtes ført. Forelæggelsen fastlægger rammerne for sagen, angiver dens baggrund, hovedtræk i efterforskningen, bevisernes art, de sidste korrektioner og tidsplanen. En redegørelse for anklagerens tidsplan er i sig selv en nødvendighed, da retten ellers ikke har nogen jordisk chance for at prøve at sikre, at den også bliver overholdt.

Sproget i retten spiller også en selvstændig rolle. Jeg tænker her ikke så meget på, at tiltalte og vidner fra narkomiljøet kan anvende en vis jargon og nogle slangudtryk. Dem lærer man at kende, når man har haft nogle narkotikasager. Jeg tænker på det problem som tolkning fra f. eks. urdo, tyrkisk eller arabisk skaber, hvor vi er helt afhængige af tolkens sprogfærdigheder og evne til at formidle spørgsmål og svar hurtigt og præcist. Når man i retten nogle gange har fulgt tolkning på engelsk, tysk og fransk og der bemærket de vanskeligheder og den risiko for misforståelser, der eksisterer, må man gøre sig klart, at afhøring gennem tolk stiller betydelige krav til den afhørende. Spørgsmålene skal være korte, direkte og klare og hele afhøringen nøje gennemtænkt. Den sædvanlige småsnakkende, velvilige improvisation hen over sagens bevistemaer, i værste fald hulter til bulter, er fuldstændig ødelæggende, dels fordi rodede uigennemtænkte spørgsmål pudsigt nok giver svar af ganske tilsvarende ringe lodighed, dels fordi en sådan afhøringsform tager urimelig lang tid og efterlader retten med megen usikkerhed ikke blot rent bevismæssigt, men endog med hensyn til det helt basale, hvad har den afhørte egentlig sagt, og hvad mon dog meningen hermed var.

Såvel anklagere som forsvarere har her en opgave, som jeg roligt tør sige, at de kun i begrænset omfang får løst tilfredsstillende.

Hvis det er svært på korrekt vis at foreholde f. eks. tiltalte hans tidligere forklaring afgivet til politirapport, er dette endnu sværere, når anklageren står med en række lydbånd hidrørende fra langvarige telefonaflytninger. Nogle af båndene, men normalt ikke alle, vil foreligge i afskrift. Det vil og bør også normalt være tilfældet med de dele af båndene, som skal benyttes

som bevis i retten. Selve båndafskrifterne er svære at læse, d. v. s. de giver ikke som en skreven tekst let og ubesværet et budskab fra sig. Det skyldes primært, at det er gengivelse af talesprog, hvor to undertiden taler direkte i munden på hinanden, men det kan naturligvis også skyldes, at der er anvendt en bevidst sløring ved brug af sædvanlige ord, som blot tillægges en særlig betydning, eller at man helt enkelt undlader at færdiggøre alle sætninger, idet det overlades til den anden part ved korte indskud at markere, når han har gættet meningen. Man benytter betegnelsen på de varer, man har i sin sko-pels-skjorte-tæppe- eller antikvitetsforretning. Der handles meget ved personlig kontakt med rejsende fra Østen eller Mellemosten. Varer overbringes i et vist omfang direkte af venner og venners venner. Sædvanlige forretningsbreve, fakturaer, regnskaber, bogføring og overførsel af penge via bank er ikke dominerende, hvis det overhovedet anvendes. Aftaler træffes mundtligt evt pr. telefon.

Foreholdelse af telefon- eller rumaflytning bør ske gennem afspilning af korte afsnit af båndet, medens retten samtidig har adgang til at følge med i en afskrift af båndet. Uden båndafskrift lader denne ofte meget vigtige del af bevisførelsen sig iøvrigt slet ikke senere gengive i dommen.

Tiltaltes egen forklaring er, som i de fleste straffesager, et særdeles vigtigt bevismiddel. Tiltaltes forklaring er vigtig, fordi den kan lægges til grund på alle de punkter, hvor den ikke bestrides af anklagemyndigheden, og fordi den er tiltaltes udgave af sandheden. Hvis tiltalte, som man så ofte ser det, giver stadigt skiftende forklaringer på ikke uvæsentlige punkter og navnlig kommer med en ny version af sin forklaring hver gang det viser sig, at den tidligere udgave kolliderer med sikre beviser, så kan det ikke undre nogen, at den usikkerhed, som tiltalte derigennem får skabt om egen troværdighed indirekte forstærker værdien af alle andre bevismidler i sagen. Hvis tiltalte derimod fra første afhøring til og med domsforhandlingen afgiver een og samme forklaring, opstår der netop den konfrontation og eklatante modstrid imellem anklagemyndighedens indiciebevis og tiltaltes usvækkede ikke i sig selv usandsynlige forklaring, at bevisbedømmelsen langt lettere kan falde ud til frifindelse. Sokrates blev bl. a. verdensberømt på altid at sige det samme, om det samme. Det kompliment kan man typisk ikke give vore fælles klienter, og det er unægtelig med til at vanskeliggøre deres indenretlige tilværelse.

De tiltaltes forklaringer er ofte usikre og vage ikke blot vedrørende f. eks. bestemte tidspunkter, opholdssteder og deres kendskab til bestemte personer, men hele tiltaltes eksistens er ofte uigennemsigtig. Han handler med varer, som ikke kan spores som f. eks. antikke Buddhafigurer. Han ønsker ikke at opgive navne på kunder. Han rejser meget, fører ikke sædvanlige forret-

ningsregnskaber og kan kort sagt ikke dokumentere hvad han lever af, men har alligevel med uregelmæssige mellemrum rådighed over store beløb i kontanter og ofte i fremmed valuta. Sådant kan den tilværelse, som en professionel spiller, valutasmugler, våbenhandler, kunsthæler eller illegal guldhandler lever, godt tage sig ud, men billedet kan også passe på en narkotikahandler. Hvis tiltaltes livsmønster tager sig sådant ud, og hvis han ikke ønsker at bidrage til yderligere afklaring og præcision, hvilket han er i sin gode ret til at undlade, så overlader han det dermed også til anklagemyndigheden at gøre billedet færdigt, og da vejer indicier for narkotikahandel relativt godt til, hvis tiltalte ikke afsvækker dem¹⁶). Det vil tiltalte normalt kunne gøre ved at afslører sin virkelige, verificerbare tilværelse. Henset til den strenge strafudmåling i narkotikasager har tiltalte al mulig anledning hertil, selvom hans oplysninger så også måtte indebære erkendelse af andre strafbare forhold, da disse typisk vil blive undergivet en mere lempelig bedømmelse end det narkotikaforhold, for hvilket der er blevet rejst tiltale.

Vidnebeviset i narkotikasagerne er, bortset fra afhøring af politifolk, ofte af ringe værdi. Vi møder i disse sager så godt som aldrig almindelige lovlidige borge som vidner, men derimod narkomaner, prostituerede og personer, der selv er dømt for narkotikahandel. Ofte opfylder vidnerne alle tre kriterier på een gang. Selv bortset fra, at deres erindring kan være svækket af selve stofmisbruget, er de dårlige vidner, fordi de ved deres stofafhængighed, økonomiske afhængighed og hele deres tilhørsforhold til et betændt miljø kan have sådanne motiver til at dække over nogle og hænge andre ud, at det er tvivlsomt, hvad man kan bygge på en enkelt vidneforklaring af den art, hvis den ikke understøttes af andre beviser. Det er domstolene også opmærksomme på, men det må ifølge sagens natur bero på en helt konkret bedømmelse i hver enkelt sag.

Ankefrevensen i narkotikasager er nok høj, men næppe højere end i andre sager med lignende strenge straffe. Der kan ikke af selve det forhold, at dommene ofte ankes fra tiltaltes side med påstand om frifindelse udledes noget om, at de pågældende også føler sig virkelig dømt med urette, men kun at netop et indiciebevis er det ofte værd at få efterprøvet i mere end een instans.

Hvis de juridiske dommere skulle være blevet for strenge i deres bevisbedømmelse i narkotikasagerne måtte man vente, at lægdommerne ville reagere, men det har de ikke gjort. Der er ikke flere dissenser i narkotikasager end i andre straffesager. De juridiske dommere og lægdommerne er åbenbart enige om bevisbedømmelsen også i de mest vanskelige indiciebevisager. Jeg har den største respekt for vore lægdommere. De er virkelig gode dommere, men deres force er selvsagt bevisbedømmelsen. Ingen lægdommer

dømmer mod sin overbevisning, og det gælder uanset om den stemmer overens med den juridiske dommers bevisvurdering eller ej.

Når vi i realiteten ikke har dissenser i narkotikasagerne, tager jeg dette til indtægt for, at der ikke er nogen forskel på de beviskrav, som lægdommerne og de juridiske dommere finder det rigtigt at stille.

5. Afslutning

Det er vigtigt, at det klart fremgår af præmisserne i dommene, hvad retten har anset for bevist, og på hvilket grundlag retten er nået til dette resultat ved sin bevisvurdering.

Dommernes fremstilling af rettens bevisvurdering er næppe altid lige tilfredsstillende. Det kan da også være vanskeligt at skildre en bevismosaik og samspillet imellem en række af hinanden uafhængige bevismomenter, men det skal gøres alligevel, først og fremmest af hensyn til tiltalte. Forsvaret har krav på en klar og udtømmende stillingtagen fra rettens side for at kunne vurdere, om der skal ankes, og i bekræftende fald hvorledes sagen da skal føres i 2. instans. Præmisserne har tillige væsentlig betydning for landsrettens pådømmelse, fordi man her tager direkte stilling til i hvilket omfang, om overhovedet noget, man kan tiltræde byrettens afgørelse.

Hvis vi som dommere ikke lever op til disse krav som en del af vores helt naturlige begrundelsespligt, er vi indirekte medansvarlige, hvis ikke hovedansvarlige, for mytedannelsen om narkotikasagernes slette behandling.

Uden at turde melde, at alt står vel til i denne den bedst mulige af alle mulige verdener, tør jeg dog sige, at dommerne fortsat efter bedste evne plejer retten og ikke agter at afskrive retssikkerheden, heller ikke i narkotikasager.

NOTER

1. Om agents provocateurs se H. Kallehauge U. 1976B s. 1—7, U. 1978B s. 85—91, og U. 1978B s. 28—30, Volmer Nissen, U. 1977B s. 401—406 og U. 1978B s. 336—341, Arnold Rothenborg U. 1978B s. 83—85, Mogens Koktvedgaard og Hans Gammeltoft-Hansen, Lærebog i Strafferetspleje s. 189, Hans Gammeltoft-Hansen U. 1979B s. 15—16 og Straffeprocessuelle tvangsindgreb s. 66—71 og L. J. Dorenfeldt, Lov og Rett 1978 s. 291—303 og U. 1976. 236 Ø samt U. 1978. 367 H.K.K., hvor der i den sidstnævnte sag forelå en båndoptagelse af salgsforhandlingerne.
2. Lovforslag nr. 20 fremsat af VS. d. 8/10 1981, forslag til lov om ændring af lov om rettens pleje, (præcisering af forbudet mod anvendelse af provokation), Folketingstidende 1981—82 (1. samling) sp. 179, og sp. 916—990, tillæg A sp. 235, genfremsat 19/1 1982, Folketingstidende 1981—82 (2. samling) sp. 269, 1196—1222 og tillæg A sp. 469, genfremsat d. 13/10 1982, Folketingstidende

- 1982—83 sp. 1216—1225. Lovforslaget er blevet behandlet sammen med en række andre af VS. fremsatte ændringsforslag til retsplejeloven. Folketingets retsudvalg har ikke nået at færdiggøre lovforslagets behandling. Spørgsmålet er samtidig af Justitsministeren henvist til behandling i strafferetsplejeudvalget.
3. H. Kallehauge U. 1976B. s. 7, U. 1978B. s. 88—91, og U. 1979B. s. 29—30.
  4. cfr. domstolens holdning i U.S.A., hvor man meget nøje påser, at f. eks. forfatningens krav i V og VIX amendment om due process of law ikke er krænket.
  5. Mogens Koktvedgaard og Hans Gammeltoft-Hansen, Lærebog i Strafferetspleje s. 200—202, hvor det fremhæves at navnlig retsbruddets karakter og grovhed er af afgørende betydning for rettens vurdering.
  6. H. Kallehauge U. 1979B s. 29.
  7. Anders Bratholm i Festskrift til Stephan Hurwitz, Politiet og legalitetsprincippet s. 110.
  8. Vestre Landsret fremhævede navnlig, at adgang til efterfølgende at anvende vidnetvang ville åbne mulighed for allerede under efterforskningen at fremtvinge oplysninger, som sigtede ikke har nogen pligt til at give på dette stadium af processen.
  9. Bernhard Gomard, Studier i den danske straffeprocess s. 107 og Elsebeth Rasmussen, U. 1980B s. 153—157 om plea-bargaining og andre studier.
  10. Betænkning nr. 728 af 1974 om anholdelse og varetægt.
  11. Se Ntfk. 1979/80 s. 113—129, Isolation af varetægtsfængslede, Ole Unmack Larsen, Finn Jørgensen, Henrik Vilttoft og Jørgen Heilbo.
  12. Rigsadvokatens meddelelse nr. 5/1982, Finn Mikkelsen, Erstatning i anledning af strafferetlig forfølgning, Anklagemyndighedens Årsberetning 1981 s. 105—133, se navnlig s. 109 og Per Sørensen, Domme i sager om erstatning for uberettiget anholdelse og varetægtsfængsling, Domsoversigter bind 4, s. 24—25 og s. 30—33. Erstatningen udgør for tiden ca. 2.500 kr. for det første døgn, og 300 kr. for hvert af de følgende, dog 400 kr. pr. døgn, hvori vedkommende har været isoleret.
  13. Bernhard Gomard, Studier i den danske straffeprocess s. 350.
  14. Finn Jørgensen, Ntfk. 1979/80 s. 117—118.
  15. Bernhard Gomard, Studier i den danske straffeprocess s. 64 og 69, Mogens Koktvedgaard og Hans Gammeltoft-Hansen, Lærebog i Strafferetspleje, s. 113 og 255, og Bent Unmack Larsen, U. 1978B s. 184—189 om anklageskrifter i statsadvokatsager.
  16. Mogens Koktvedgaard og Hans Gammeltoft-Hansen, Lærebog i Strafferetspleje, s. 50—51.

Adresse: Landsdommer H. Kallehauge,
C. F. Richsvej 68, 2000 Frederiksberg.